

Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış

Meryem Yıldız*

ORCID: 0000-0002-1246-3374

Öz

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte çağdaş ve medeni bir toplumun temellerini atmak amacıyla laik anlayışın hâkim olduğu kurumlar oluşturulur. Ülke genelinde bu yönde inkılâplar yapılır. Eğitim ve öğretim alanında yapılan çalışmalar, oluşturulan yeni düzenin başında gelir. Anadolu'nun tüm bölgelerine gönderilen tip projelerle nüfusun tamamının okuryazar olması ve çağdaş eğitim anlayışının ülkenin dört bir yanına hâkim olması hedeflenir. Bahsi geçen amaçlar doğrultusunda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Denizli'de inşa edilen okullar varlıklarını koruyarak günümüze ulaşır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen bu okullar, I. Ulusal Mimari üslup özelliklerini bünyelerinde barındırır. Denizlideki tarihi okulların genel özelliklerine baktığımızda ise çoğunluğu dikdörtgen bir alan üzerine yerleştirilmiş olup, kısa kenarların iki ucundaki kütleler dışa taşırılarak I plan şeması oluşturulmuştur. Ayrıca anıtsal giriş aksları ve kemerli pencere düzenlemeleriyle cepheleere dinamik bir görünüm verilmiştir. Kırmızı çatı sistemi ve geniş saçaklarla yapının sade fakat dinamik görünümü desteklenmiştir. Denizli'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen, kız ve erkek öğrencilerin birlikte okuduğu, karma eğitim hâkim olduğu tarihi okullar, işlevsel yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denizli, Okul, I. Ulusal Mimarlık, I Plan Tipi

Gönderme Tarihi: 20/06/2022

Kabul Tarihi: 20/09/2022

*Uzman Sanat Tarihiçi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Denizli Büyükşehir Belediyesi, Koruma, Uygulama ve Denetim (KUDEB) Şube Müdürlüğü, Denizli-Türkiye, mrymyldz1990@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

YILDIZ., M., "Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 9, S. 3, 2022, s. 964-996.

An Overview of the Architectural Features of Early Republican School Buildings in Denizli

Meryem Yıldız*
ORCID: 0000-0002-1246-3374

Abstract

With the proclamation of the Republic, institutions with a secular understanding were established to lay the foundations of a modern and civilized society. Reforms were made in this direction throughout the country. Studies in the field of education and training were at the forefront of the new order, created. With the type projects sent to all regions of Anatolia, it is aimed that the entire population is literate and that the modern understanding of education prevails all over the country. In line with the purposes mentioned above, the schools built in Denizli during the Early Republican Period have survived to the present day. These schools, built in the Early Republican Period, contain the characteristics of the I. National Architectural style. When we look at the general characteristics of the historical schools in Denizli, most of them are placed in a rectangular area, and the masses at both ends of the short sides are projected to form an I plan scheme. In addition, a dynamic appearance has been given to the facades with monumental entrance axes and arched window arrangements. The simple but dynamic appearance of the building is supported by the hipped roof system and wide eaves. The historical schools, built in Denizli in the Early Republican Period, in which male and female students study together and co-education is dominant, appear as functional structures.

Keywords: Denizli, School, I. National Architecture, I Plan Type

Received Date: 20/06/2022

Accepted Date: 20/09/2022

---

*Specialist Art Historian, Pamukkale University, Institute of Social Sciences, Art History Department, Denizli Metropolitan Municipality, Conservation, Implementation and Control (KUDEB) Branch Office, Denizli-Turkey, mrymyldz1990@gmail.com

You can refer to this article as follows:

YILDIZ., M., "Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış", *Academic Journal of History and Idea*, C. 9, S. 3., 2022, s. 964-996.

Обзор архитектурных особенностей зданий ранней республиканской школы в Денизли

Мэри Йылдыз*
ORCID: 0000-0002-1246-3374

Резюме

С провозглашением республики, с целью заложить основы современного и цивилизованного общества, создаются институты светского толка. Реформы в этом направлении проводятся по всей стране. Исследования в области образования и обучения находятся в истоках созданного нового порядка. Типовые проекты, отправленные во все регионы Анатолии, направлены на то, чтобы все население было грамотным и чтобы по всей стране преобладало современное понимание образования. Школы, построенные в Денизли в раннереспубликанский период, в соответствии с поставленными целями сохранились до наших дней. Эти школы, содержат черты единого национального архитектурного стиля. Если взглянуть на общую характеристику исторических школ в Денизли, большинство из них расположены на прямоугольной площади, а массы на обоих концах коротких сторон спроектированы так, что образуют I схему плана. Кроме того, фасадам с монументальными входными осями и арочными оконными конструкциями придан динамичный вид. Простой, но современный вид здания поддерживается системой шатровой крыши и широкими карнизами. Построенные в Денизли в раннереспубликанский период исторические школы, в которых преобладает совместное обучение учащихся мужского и женского пола, выглядят как функциональные структуры.

Ключевые слова: Денизли, школа, I Национальная архитектура, I тип плана

Получено: 20/06/2022

Принято: 20/09/2022

---

*Специалист по искусствоведению, Университет Памуккале, Институт социальных наук, Департамент истории искусств, Столичный муниципалитет Денизли, Филиал по сохранению, внедрению и контролю (KUDEB), Денизли- Турция, truyildz1990@gmail.com

Ссылканастатъю:

YILDIZ., M., "Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış", *академическая история и мысль*, Т. 9, NO. 3, 2022, с. 964-996.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk dönemlerde yönetim şeklinin değişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni ilkeler eğitimi de etkiler. Dini etkilerden uzak laik bir eğitim anlayışı benimsenir ve inşa edilen okullar bu çerçevede değerlendirilerek tasarlanır. Yeni kurulan devlet, başkentten Anadolu'nun birçok bölgesine tip projeler göndererek işlevsel okulların inşa edilmesi sürecini başlatır. Bu uygulamayla genç nüfusun alfabeyi öğrenerek %100'nün okuryazar olması ve çağdaş eğitim anlayışının ülkenin dört bir yanına yayılması amaçlanır. Denizli'deki okullar; I. Ulusal Mimari üslup özelliklerini bünyesinde barındıran, başkentten gönderilen tip projelerden bazılarıdır.

Denizli; tarihi, coğrafi konumu, kültürü, sanatı ve yaşam biçimi ile birçok bilimsel çalışmaya kaynaklık etmiş ve etmeye devam etmektedir. Köklü ve zengin alt yapısı ile her alanda adını duyurmayı başarmış bir yer olarak ve sanatsal değerdeki meslekleri ile de önemli bir konuma sahiptir.¹ Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi okullarının genel özelliklerine baktığımızda; dikdörtgen bir alan üzerine yerleştirilmiş ve kuzey-güney yönde iki ucundaki kütleler dışa taşıntı yaparak I plan şemasını oluşturmuştur. Genel görünümüne baktığımız zaman, kırma çatı, geniş saçaklar, anıtsal giriş aksları, pencere ve kemer düzenlemeleriyle cepheler sade fakat kullanılan mimari detaylarla dinamik bir görünüm kazanmıştır. Geniş bir bahçe içerisinde inşa edilen okul yapılarının cephelerin merkezine yerleştirilen giriş aksları vurgulanmıştır. Cephelerde yatay ve dikey sirkülasyonlar simetrik olarak tasarlanmıştır.

Denizli'de inşa edilen Erken Cumhuriyet Dönemi okul yapılarının bir kısmı günümüzde kullanılmadıkları için deformasyona uğramıştır. Makalenin genelinde Denizli'deki I. Ulusal Mimari Üslup özellikleriyle inşa edilen okul yapıları yerinde incelenmiş ve mimari özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Okulların mimari özellikleri birbirleriyle karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönleri tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma ve incelemelerden de anlaşılacağı üzere Denizli'nin, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren eğitime verdiği önem merkez ve ilçelerde yapılan tarihi okul yapılarıyla gözler önüne serilmektedir. Tarihi okullar günümüzde de niteliğini korumakta ve yapılan akademik çalışmalara ışık tutmaktadır.

---

¹ Ayşegül Koyuncu, "Denizli'de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Geleneksel Meslekler", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 58, Kırgızistan 2016, s. 204.

1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Mimari

Türk mimarlarının çağdaş bilgilerle donatılmış olarak yetiştirilmeleri gerekliliği 19. yüzyılın başında hissedilmiştir. Mimarların Mühendishane'de eğitimden geçirilmelerine teşebbüs edilmişse de bu bazı nedenlerden sürdürülememiştir. Bu konuda daha sonraki girişimler ise meyvelerini 1882'de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi ile verebilmiştir. Türkiye'deki batılı anlamda ilk mimarlık eğitimi kurumu olan ve bugünkü Güzel Sanatlar Akademisinin temelini teşkil eden bu okul, içinde tasarım, geometri, perspektif, sanat tarihi ve anatomi gibi dersler bulunduran, batılı eğitim kurumlarına benzer şekilde hazırlanmıştır. Ders programı ile mimarlık eğitiminin çağdaşlaştırılması yolunda atılan ilk adım olarak Türk mimarlık düşüncesi içinde özel bir yere sahiptir.²

1910 yılı civarında ilk örnekleri görülen Milli Mimari anlayışının yaygınlaşmasında aynı yıllarda Osmanlı mimarlarının tek meslek örgütü olan, Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti'nin kayıtlı on mimar üyesi içindeki üç Türk mimardan biri olan Mimar Kemalettin'in İttihat Terakki Cemiyeti ileri gelenleri ve onları destekleyen dönemin aydınlarıyla kurmuş olduğu yakın ilişkilerin önemli rolü olmuştur. Dönemin zor siyasal, ekonomik koşullarına rağmen çağdaşlaşma amacıyla devlet kurumlarında yenileşme girişimleri kapsamında; Evkaf Nezareti'nin başına cemiyet üyesi Halil Hamdi Paşa'nın, evkaf mülklerinin onarımını yapacak müdürlüğe ise Kemalettin Bey'in getirilmesiyle Milli Mimari anlayışı 'resmi üslup' kimliği kazanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da kurucu iradenin resmi desteğini alan Milli Mimarlık Akımı, anlayış olarak 1930'lara kadar etkin olmuş ve o yıllarda etkinlik gösteren tüm mimarları etkilemiştir.³

1920'lerin ikinci yarısından sonra, Türk mimarlarının bir bölümü ulusal mimarlık akımını sürdürmeye, bir bölümü de devletin her alanında yapmayı amaçladığı yenilikler doğrultusunda, uluslararası mimarlık anlayışıyla hareket etmeye çalışmışlardır. Devlet, bir yandan da kültür ilişkileri içinde olduğu ülkelere öğrenci göndermeye başlamıştır. Yabancı mimarlar yalnız bina tasarlamakta değil, eğitim kurumlarında ders vermekle de görevlendirilmişlerdir. Bu uygulama 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 1950'lere dek uzanmıştır.⁴ Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığı ele alındığında, toplumun geçirdiği

² Üstun Alsaç, "Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi", *Mimarlık Dergisi*, S. 11-12, Ankara 1973, s. 13.

³ Seyfi Başkan, "Türk Modernleşmesi ve Erken Cumhuriyet Döneminin "Milli Mimarlığı", *Turkish Studies Volume*, C.11, S.13, Ankara 2016, s. 107.

⁴ Mustafa Şahin, "Atatürk Dönemi Okul Mimarisi", *9. Uluslararası Atatürk Kongresi*, Amasya 2019, s. 1484.

değişimin mimarlık alanına da benzer biçimde yansıdığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde görülen mimari akımlar, “Birinci Ulusal Mimari Dönemi”, Yabancı Mimarlar Dönemi” ve İkinci Ulusal Mimari Dönemi” akımlarıdır. Erken Cumhuriyet döneminde görülen Birinci Ulusal Mimari Akım, Cumhuriyet Türkiye’sinin kuruluş yıllarındaki mimarlık ortamı eldeki tüm olanakların değerlendirilmesi, ulusal bilinç yaratma eylemleri içinde oluşmuştur. 1927’lerde başlayan değişimler, aşamalı biçimde farklılaşarak 1940’lara değin uzanmıştır ki bu dönem yabancı mimarlar dönemi olarak de isimlendirilir. Bunu 1940-1950 yılları arasında İkinci Ulusal Mimarlık akımı olarak adlandırılan dönem izlemiştir.⁵ Türkiye’deki mimarlık uygulamaları belli dönemlerde yaygın olan mimari akımlardan, Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan belli sorunlardan ve çelişkilerden etkilenecek veya onlara tepki olarak oluşmuştur. Bu çelişkilerin başında gelen özellikle Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde gündeme gelen Doğu-Batı ikilemidir. Buna ek olarak ulusal-evrensel, geleneksel-modern veya dindarlık-laiklik gibi ikilemler ve farklı siyasi görüşler de mimarlık uygulamalarının seyrini etkilemiştir. Bu dönemlerin birbirinden kesin olarak ayrılması pek mümkün değildir. Bazı akımlar diğerleriyle iç içe belirli bir zaman dilimine kadar varlığını sürdürmüş; bir dönemin veya ekolün temsilcisi olarak nitelendirilen bazı Türk mimarlar, kariyerlerinin ileri ki dönemlerinde daha farklı stillerde de eserler tasarlamışlardır.⁶

Erken Cumhuriyet Dönem’inde Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu’nun (1908-1927) tamamlayıcı olduğu görülmektedir. Bu üslubun öncüleri olan Vedat Bey ve Kemalettin Bey, II. Meşrutiyet’ten sonra başlattıkları mimarlık anlayışlarını Cumhuriyet’in ilk yıllarında sürdürmüşlerdir. Ulusçuluk ideallerinin etkili olduğu politik ve kültürel ortamın yönelimlerine koşut olarak, özellikle Klasik Osmanlı mimarlığının biçimsel öğeleri, başta Ankara olmak üzere kentlerde yeni yapılan kamu binalarında ve konutlarda kullanılmıştır.⁷ İlk Ulusal Mimarlık Dönem’inde ideoloji-mimarlık birliği, özellikle dış cephelerde Osmanlı mimarlık öğeleri (kubbe, kemer, portik, taç kapı vb.) ve süsleme motiflerinin kullanılması şeklindedir.⁸ Birinci Ulusal Mimarlık Üslubunda mimarlar, eğitim kurumlarında sürekli cephe tasarımlarıyla yetiştiklerinden dolayı uygulamalarında özellikle cephelere büyük özen göstermişler ve çözülmesi gereken ilk nokta olarak cepheleri ele almıştır. Rönesans mimarisinde olduğu gibi, cephe düzeninde özellikle ana cadde veya meydana bakan ön cephe

⁵ Metin Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s.167.

⁶ M. Şahin, a.g.m., s. 1493.

⁷ Leyla Alpagut, “1930’larda Bir Mimar: İzzet Baysal”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 1, Ankara 2009, s. 15.

⁸ İnci Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara 2001, s. 64.

veya cephelerde görülür.⁹ Bu dönemde çoğunluğu iki ya da üç katlı olan yapılar inşa edilmiştir. Simetrik kütleler halinde inşa edilen yapılar, üç katlı olmasa da Rönesans mimarlığı anlayışıyla kornişlerle üçe ayrılmış, dışa taşırılan orta, yan ve köşe aksları yükseltip ayrı çatılarla örtülmüştür.¹⁰

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu yapıları; bankalar, eğitim yapıları, müdürlük binaları, meclis, teşkilat binaları, adliye, müze ve PTT yapıları şeklinde devlet düzeninin ihtiyaçları doğrultusunda bir çeşitleme göstermektedir. Dönemin kamu yapıları şehir merkezlerinde konumlandırılmış olup, nadiren de olsa köşe parsellerde yer alan kamu yapılarını da görmek mümkündür. Genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip olan kamu yapıları, simetrik olarak tasarlanmıştır. Yapıların cephelerinde ise hem yatayda hem düşeyde bir kademelenme mevcut olup, Osmanlı ve Selçuklu mimarisindeki özellikle sivri kemer ve kubbe gibi cephe elemanları kullanılarak anıtsallık etkisi arttırılmıştır. İç mekân süslemeleri inşa edilen kamu yapısının fonksiyonuna göre farklılık göstermekte; banka yapılarında, daha yoğun bezemeler kullanılırken eğitim yapılarında bezemelerin daha sade kullanıldığı görülmektedir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının plan özellikleri incelendiği zaman, birçoğunun tek bir dil ile tasarlandığı görülmektedir. Genel olarak kamu yapılarında, fonksiyonları önemsenmeksizin dikdörtgen plan şemasının kullanıldığı, geniş saçaklı, pencerelerde kemer düzeninin kullanıldığı simetrik planlama anlayışının hâkim olduğu görülmektedir.¹¹

Cumhuriyet ile birlikte Türkiye’de yeni bir toplum inşa edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte mekânsal dönüşüm yine en dikkat çeken öğelerden biri olmuştur. Mimari değişimin ilk örnekleri başkent Ankara’da meydana gelmiştir. Ankara’da imar uğraşları arasında 1924’te Latife ve Gazi okullarının yapımı ilk örneklerdendir.¹² 1934 yılına kadar ilkökul binaları inşaatından sorumlu tek kurum Maarif Vekâletidir. Ancak 1934 yılında çıkarılan Nafia Vekâleti’nin Teşkilatı ve Vazifelerine Dair Kanun’la Bayındırlık Bakanlığı “Devlet daire ve müesseselerine ait her türlü bina ve inşaatın Türk mimarisinin tarzını tayin ile birlik temin ve vasıta ve unsurlarını yetiştirme” görevlerini üstlenmiştir. Maarif Vekâleti gibi bünyesinde kendi mimari ofisini barındıran kurumların yapılarını tasarlamasına ve inşasına izin verilmiş, sadece kurumların kendilerince tasarlanan projelerin uygulanabilmesi için

⁹ İnci Aslanoğlu, “Birinci ve İkinci Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 36.

¹⁰ Metin Sözen, “Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu ve Mimarları”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 42.

¹¹ Esra Yıldız, Özge Parlak, “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları”, *International Social Sciences Studies Journal*, C. 4, S. 24, 2018, s. 4931-4932.

¹² M. Şahin, a.g.m., s. 1484.

Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Umum Müdürlüğü'nün onayı istenmiştir. Dolayısıyla 1935 yılından sonra da Maarif Vekâleti etkin biçimde okul binalarının tasarım ve inşasıyla uğraşmıştır. Bayındırlık Bakanlığı ise daha çok üst kademelerdeki eğitim yapılarını tasarlamış ve inşa etmiş, ilköğretim yapılarıyla ilişkisi ise az sayıda inşa ettiği binalar ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tasarlanan ilkokulların, uygulamalarını onaylamakla sınırlı kalmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan, tek parti iktidarının bittiği döneme kadar her iki bakanlık eliyle yürütülen okul inşaatlarına bakıldığında, eğitim politikalarındaki gelişmelerin binaların biçimlenmesinde belirleyici olduğu görülmektedir. 1920'ler boyunca düşünsel altyapısı oluşturulan eğitim politikaları ancak 1930'lu yıllarda uygulamaya geçmeye başlayabilmiş ve 1940'lı yıllar boyunca da olgunlaştırılmıştır. Değişen eğitim politikalarının mekânsal ihtiyaçlarına cevap verecek çözümlerin üretilmesi, ilkokul binalarının tasarım ve inşasında göz önünde bulundurulmuş temel girdi olmuştur.¹³

Cumhuriyet rejiminin geniş halk kitleleri tarafından içselleştirilebilmesi, ancak ilkokul binalarının bütün ülke genelinde inşa edilmesi başarıldığında gerçekleşebilecektir. Bu nedenle ilkokul binalarının tasarım ve inşasına özel önem verilmiş, farklı ölçek ve niteliklerde birçok ilkokul binası inşa edilmiştir. Ülke genelini kapsamayı hedefleyen bu inşa faaliyetleri, ilkokul binalarına, bütün kamu yapıları içinde en yaygın biçimde inşa edilen tek yapı türü olma niteliğini kazandırmıştır.¹⁴

2. Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapıları

Günümüzde teknoloji, bilim, sanayi ve iletişim alanlarındaki hızlı değişim ve gelişmeler sonucunda kültürün tespit edilmesi, gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarımı ve bu kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması daha da önem kazanırken, gittikçe de zor bir durum haline gelmiştir. Ait olduğu birikimlerin bir bütünü olarak değerlendirilen kültür konusundaki çalışmalar gerek toplum açısından, gerekse yerel ve ulusal yönetimler açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak günümüzde toplum yapısının kolayca ve hazırca hemen alışan bir hal almış olması, kültür konusundaki en büyük sıkıntı olarak görülmektedir.¹⁵

Bu bağlamlar kapsamında; Denizli'nin merkezinde ve ilçelerinde, Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (Merkez Atatürk İlköğretim Okulu), Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Çal Gazi İlkokulu, Çal Cumhuriyet (Süller) İlköğretim Okulu, Çal Ortaköy İlköğretim

¹³ F. Nurşen Kul, "Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları", *Mimarlık Dergisi*, Ankara 2011, s. 67.

¹⁴ F. N. Kul, a.g.m., s. 66.

¹⁵ Ayşegül Koyuncu Okça- Naime Didem Öz, "Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları", *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*, C. 6, S. AGP Özel Sayısı, 2018, s. 231.

Okulu, Çal Denizler İlkokulu, Çivril Çatlar İlkokulu, Çivril Kocakaya Okulu, Çivril Işıklı Okulu, Pamukkale Gazi İlkokulu, Sarayköy Gazi İlkokulu, Serinhisar Namık Kemal İlköğretim Okulu, Serinhisar İlköğretim Okulu, Tavas Gazi İlköğretim Okulu, Kızılcabölük Eski İlkokulu olmak üzere toplam on beş adet okul yapısı incelenmiştir. Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen okul yapıları, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin mimari özelliklerini yansıttasının yanı sıra Anadolu'da oluşan geleneksel mimari özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır.

2.1. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (Merkez Atatürk İlköğretim Okulu)

Okul; Denizli ili, Acıpayam ilçesi, Yukarı Mahalle, 27-28-PA pafta, 50 ada, 7 parsel numarasına kayıtlıdır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 20.09.1995 tarih ve 5127 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Cumhuriyet İlkokulu'nun diğer adı Merkez Atatürk İlköğretim Okulu'dur. Yapılan ziyarette yapının içerisine girilememiştir. Okul geniş bir bahçe içerisinde yer almakta olup, simetrik bir plan şemasıyla tasarlanmış, dikdörtgen planlı, zemin+1 katlı ve kırma çatılıdır. Geniş saçaklara sahip olan çatı marsilya tipi kiremitlerle örtülmüştür. I tipi olarak adlandırılan plan tipinde inşa edilmiştir. Yapının köşe aksları beden duvarlarından ve ana çatıdan dışa taşırılmıştır. Beden duvarlarından dışa taşırılmış köşe akslarının bu özelliği ile cepheler üçe bölünmüş gibi görülmektedir. Okula giriş, dikdörtgen planın uzun kenarlarının merkezine yerleştirilmiş kapı açıklıklarıyla iki yönden sağlanmaktadır. Ana giriş, ana caddeye bakan cephenin merkezine yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli, çift kanatlı ahşap malzemedendir yapılmış, ana girişe; geniş sahanlıklı beş basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş aksının bulunduğu bölüm cephe boyunca yapının beden duvarlarından dışarı taşırılmıştır. Böylece ana giriş vurgulanmıştır. Dışa taşırılan orta kısmın birinci katta yer alan geniş açıklığı yuvarlak kemerlidir. Girişin yuvarlak kemerinin alınlık kısmında Cumhuriyet Mektebi yazan dikdörtgen formlu kitabesi bulunmaktadır. Diğer cephelerle kıyaslandığında ana caddeye bakan cephe, mimari öğelerin kullanımıyla dinamik bir görünüm elde etmiştir.

Fotoğraf 1. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu, Ana Cadde Bakan Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

Zemin ve birinci kat pencereleri simetrik olarak yerleştirilmiştir. Alt kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Pencerelerin etrafı sövelerle çevrilidir. Yapının tüm pencere kasaları ahşap malzemedendir. Yapının birinci kat pencereleri ile sivri kemerli pencere uygulamasının devam ettiği açıklık lentoyla birbirinden ayrılmıştır. Yapı katları silmelerle ayrılarak, cepheler hareketlendirilmiştir. Ana caddeye bakan cephenin birinci kat pencerelerin altında dikdörtgen formlu pano uygulaması görülmektedir. Pano uygulaması, kuzey-güney yönde yer alan cephelerin birinci kat pencerelerinde de görülmektedir. Geniş bahçeye bakan diğer cephenin merkezine yerleştirilmiş giriş kapısı, iki kanatlı ahşap malzemedendir olup, basık kemerlidir. Dört basamaklı merdivenle giriş kapısına ulaşılır.

Fotoğraf 2. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu, Geniş Bahçeye Bakan Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

2.2.Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu

Denizli'nin Buldan ilçesi, Dört Eylül Mahalle'sinde bulunan tarihi okul, tapununun 80 ada, 19 parsel numarasına kayıtlıdır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 21.11.2001 tarih ve 10242 sayılı kararıyla I. grup yapı olarak tescillenmiştir. Günümüzde okul olarak işlevine devam etmektedir.

Fotoğraf 3. Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Geniş Bahçeye Bakan Cephe (Meryem Yıldız, 2020)

I plan tipinde geniş bir bahçe içerisinde inşa edilen yapı, kuzey güney yönde dikdörtgen formudur. Yapı, Zemin+1 kattan oluşmaktadır. Yapının kırma çatısı marsilya tipi kiremitlerle kaplanmış olup geniş saçaklıdır. Doğu ve batı cephelerinin merkezinde yer alan giriş akslarının bulunduğu kısım, yapının beden duvarlarından dışa taşırılmış ve yapı ebadından daha yüksek tutulmuş olup, beşik çatıyla kapatılmıştır. Doğu-batı cephelerinin merkeze yerleştirilen yuvarlak kemerli giriş açıklıklarına yerleştirilen giriş kapıları ahşap malzemedir, çift kanatlıdır. Yapı girişlerine ulaşmak için yerleştirilen merdiven uygulaması, bu yapıda da devam etmektedir. Genel çatı hizasından daha yüksek tutulan, beşik çatılı orta kısım, yapıya anıtsallık katmıştır. Yapının beden duvarlarından da dışarı taşırılan orta kısım üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Üçgen alınlık kısmında yuvarlak kemerli yan yana iki pencere bulunmaktadır.

Yuvarlak kemerli iki pencerenin ortasında üst üste gelecek şekilde konumlandırılmış yuvarlak formu pencereler, onun üzerinde ise yine yuvarlak formu ortası yıldız şeklinde tasarlanmış yuvarlak formu pencere bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli pencerelerin kemer hizasında bağlantı sağlayan yarım daire formunda pencerelerle üçgen alınlık sonlandırılmıştır. Yapının zemin kat pencereleri basık kemerlidir. Basık kemerlerin merkezine kilit taşı yerleştirilmiştir. Yapının birinci kat pencereleri sivri kemerlidir. Kemerlerin merkezine yerleştirilen kilit taşı uygulaması burada da devam etmektedir. Birinci kat pencere köşelerinde çiçek motifli kabartmalar bulunmaktadır. Cephelerde kat ayrımlarını göstermek için silmeler kullanılmıştır. Dört Eylül İlköğretim Okulu'nun ana caddeye bakan cephesi, diğer üç cepheden farklı olarak, birinci kattaki sivri kemerli pencerelerin üzeri, sivri kemer formu silmelerle çevrelenmiştir. Giriş aksı basık kemerli olup, kemerin merkezine kilit taşı yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 4-5. Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Ana Caddeye Bakan Giriş Aksı (Meryem Yıldız, 2022)

2.3. Çal Gazi İlkokulu

Çal ilçesinde yer alan tarihi okul yapısı; 15 ada, 19 parsel numarasına kayıtlıdır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 04.10.1995 tarih ve 5160 sayılı kararı ile tescillenmiştir. Ulusal ve yerel gazetelerde tarihi okul yapısının 2019 yılının mart ayında yandığı haber edilmiştir. Yerinde yapılan ziyarette de yapının yanmış görüntüsüyle karşılaşılmıştır. Geniş bir bahçe içerisine inşa edilen, I planlı yapının orta ve köşe aksları yükseltilip dışa taşırılmıştır. Yapının çatısı tamam yanmış durumdadır. Ana giriş caddeye bakan cephenin merkezine yerleştirilmiş olup, basık kemerlidir. Yapının cephelerinin alt kat pencereleri basık, üst katta pencereleri ise sivri kemerlidir.

Fotoğraf 6. Çal Gazi İlkokulu, Ana Caddeye Bakan Cephe (Meryem Yıldız, 2019)

2.4. Çal Cumhuriyet (Süller) İlköğretim Okulu

Çal ilçesi, Süller Mahallesi'nde bulunan okul, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.08.2009 tarih ve 2298 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Yapı, 5557 parsel numarasına kayıtlıdır. Geniş bir bahçe içerisinde inşa edilen yapı dikdörtgen plan, bodrum üstü zemin kattan oluşmaktadır. Çatı, kırma çatılı ile örtülmüş olup, geniş saçaklara sahiptir. Yapı girişlerine, iki yönlü merdivenle çıkılmaktadır. Merdiven alt bölümünde bodrum katına girişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Zemin katta, cephelere açılan altı adet dikdörtgen formulu pencere bulunmaktadır. Günümüzde pencereler PVC malzemedendir olup, demir korkulukları bulunmaktadır.

Fotoğraf 7. Çal Cumhuriyet (Süller) İlköğretim Okulu, Geniş Bahçeye Bakan Cephe*

2.5. Çal Ortaköy İlköğretim Okulu

Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 26.08.2016 tarih ve 5417 sayılı kararıyla I. grup yapı olarak tescillenen, 6868 parsel numarasına kayıtlı okul, Çal'ın Denizler Mahallesi'nde yer almaktadır. Günümüzde kullanılmayan yapı metruk durumdadır. Yapı dışta kare planlı olup, içte ters T planlıdır. İkinci katta da beş mekân bulunmaktadır. Zemin+1 kattan oluşmaktadır. Kırma çatılı yapının üzeri marsilya kiremitlerle örtülmüş olup, geniş saçakları vardır. Ön cephe de birinci katta dört, ikinci katta altı olmak üzere on penceresi vardır. Pencereler basık kemerlidir. İkinci kat pencereleri, birinci kat pencerelerine oranla daha geniş ve yüksek tutulmuştur. İkinci kat pencereleri sövelidir. Pencere söveleri dışa

*<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/kulturenvanteri/suller-cumhuriyet-ilkogretim-okulu>(12.06.2022).

taşırılarak cepheye hareketlilik katılmıştır. Birinci kat pencerelerinde söve uygulaması görülmektedir. Yan cephelerde toplam da on pencere bulunmaktadır. Yan cephelerin pencereleri basık kemerlidir. Arka cephe de ise alt katta sekiz, üst katta sekiz olmak üzere basık kemerli on altı penceresi bulunmaktadır. Üst kat pencereleri ön cephede olduğu gibi daha geniş ve yüksek tutulmuş olup, pencere söveleri dışa taşırılarak uygulanmıştır. Cephelerde kat ayrımını vurgulamak için silme kullanılmıştır.

Cephenin merkezine yerleştirilmiş giriş kapısına on altı basamaklı, demir korkuluklu merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenin üzerinde marsilya kiremitle kaplı, ahşap sundurması bulunmakta olup, yıkılmak üzeredir. Zemin kata girişi sağlamak için, cephelerin merkezine tek kanatlı, demir malzemedeki kapı yapılmıştır. Arka cephede kapı uygulaması bulunmamaktadır. Bahçesinde dört yapraklı gonca şeklinde tasarlanmış havuzu bulunmaktadır.

Fotoğraf 8. Çal Ortaköy İlköğretim Okulu, Dış Cephe Görünümü (Meryem Yıldız, 2016)

2.6. Çal Denizler İlkokulu

Çal'ın Denizler Mahallesi'nde bulunan okul, 6362 parsel numarasına kayıtlıdır. Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 10.02.2017 tarih ve 6106 sayılı kararıyla I. Grup Yapı olarak tescillenmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi mekteplerinde uygulanan I plan bu okulda da görülmekte olup, okul binasına yapı elemanları simetrik olarak yerleştirilmiştir. Okul günümüzde metruk durumdadır. Yan kütleler doğu ve batı cephelerinden dışa taşıntı yapmıştır. Okul yapısı, bodrum+1 katlıdır. Kıрма çatı marsilya kiremitlerle kapatılmış olup, geniş saçakları sahiptir. Saçak altı kaplamaları çitakari tekniğinde yapılmıştır. Sekiz

basamaklı merdivenle binaya giriş sağlanmaktadır. Giriş kapısı demirden yapılmış olup, çift kanatlıdır. Dört pencere; ikişerli olarak, giriş kapısının bulunduğu ana kütleyle, diğer dört pencere ise ikişerli olarak kuzey ve güney kısımlarda yer alan kütlelere yerleştirilmiştir. Pencerelevler sivri kemerlidir. Yapının arka cephesinde ise ana kütlede altı, yan kütlelere ise ikişerden dört pencere bulunmakta olup, toplamda sivri kemerli on penceresi vardır.

Fotoğraf 9. Çal Denizler İlkokulu, Giriş Cephesi (Meryem Yıldız, 2016)

Fotoğraf 10. Çal Denizler İlkokulu, Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2016)

2.7. Çivril Çatlar İlkokulu

Çivril ilçesi, Çatlar Mahallesi'nde yer alan, 59 ada, 1 parsel numarasına kayıtlı tarihi okul, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 26.06.2014 tarih ve 2905 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Günümüzde de okul olarak görev yapan yapı, dikdörtgen plan şemasında bodrum+1 katlı olarak inşa edilmiştir. Yapı, I plan formunda tasarlanmıştır. I plan formunun genel özelliği olan dikdörtgenin kısa kolları, yapının ana kütesinden dışa taşıntı yapmıştır. Okulun kırma çatısının üzeri marsilya tipi kiremitlerle örtülmüş olup, geniş saçakları vardır. Yapının pencereleri dikdörtgen formlu ve sivri kemerlidir. Merkeze yerleştirilmiş giriş aksına iki yandan çıkılan orta sahanlıklı merdivenle ulaşılmaktadır. Çift kanatlı demir kapısı bulunan giriş açıklığı, sivri kemerlidir. Pencereleri sövelidir. Bodrum kat pencereleri kare formlu, basık kemerlidir. Bodrum kata; basık kemerli, tek kanatlı, demir kapıyla girilmektedir. Bodrum kat giriş kapısı, ana giriş kapısına ulaşmayı sağlayan merdivenin orta sahanlığının altına konumlandırılmıştır.

Fotoğraf 11. Çivril Çatlar İlkokulu, Geniş Bahçeye Bakan Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

2.8. Çivril Kocakaya Okulu

Denizli ili, Çivril ilçesi, Kocakaya Mahallesi'nde bulunan, 442 parsel numarasına kayıtlı okul, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 26.06.2014 tarih ve 2906 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Günümüzde atıl durumda olan yapı kullanılmamaktadır. İklim şartlarına bağlı olarak zamanla yapıda deformasyonlar oluşmuştur. Geniş bir bahçe içerisinde yer alan okul, dikdörtgen planlı, bodrum+1 katlı olarak inşa edilmiştir. Kırmızı çatılı olup, üzeri marsilya tipi kiremit ile örtülmüş, geniş saçakları bulunmaktadır. Birinci kat pencereleri yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu, pencere kasası ahşap malzemelidir. Günümüzde pencerelerin ahşap doğramalarında bozulmalar mevcuttur. Pencere düzenlemeleri ile iç mekânlar ferah ve aydınlık olup, cephelerin hareketlendirilmesi açısından önemli bir özelliktir. Yuvarlak kemerli açıklıktan yapının içerisine girilir. Kalıntılarından anlaşılacağı üzere ahşap malzemedeki yapılmış, çift kanatlı giriş kapısının bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir.

Fotoğraf 12. Çivril Kocakaya Okulu, Giriş Cephesi (Meryem Yıldız, 2021)

2.9. Çivril Işıklı Okulu

Çivril ilçesi, Işıklı Mahallesi'nde yer alan okul, İzmir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.12.2021 tarih ve 10292 sayılı kararıyla tescillenmiştir. 300 ada, 5 parsel numarasına kayıtlıdır. Okul yapısı günümüzde kullanılmamaktadır. Bahçe içerisinde yerleştirilmiş okul yapısı, bodrum+1 kattan oluşmaktadır. Yapı, dikdörtgen planlı olup, üzeri

kırma çatılı ile örtülmüştür. Kırma çatı marsilya tipi kiremitle kaplanmıştır. Ahşap malzemenen geniş saçakları vardır. Çatı saçaklarının alt kaplamaları çitakari tekniğindedir.

Ön cephede kenarlarda yer alan ikişer pencerecik bölümler yapının beden duvarlarından 1.20m öne taşırılmış, böylece köşe çıkıntıları oluşturulmuştur. Arka ve yan cepheler ise çıkıntıları olmayan sadece pencere açıklıkları ile hareketlendirilmiş düz duvar yüzeyleri şeklinde tasarlanmıştır.¹⁶ Betondan yapılmış, on basamaklı, orta sahanlıklı birbirine paralel iki merdivenden, moloz taş malzemenen inşa edilmiş üzeri beton kaplı dikdörtgen formlu orta sahanlık bölümüne oradan ise okulun ana girişe ulaşılır. Merkezde yer alan giriş açıklığı yuvarlak kemerli olup, kapı iki kanatlı ahşap malzemenendir. Ana girişin iki yanına yerleştirilmiş ahşap malzemenen yapılmış pencereler, sivri kemerlidir. Yapının diğer bölümlerinde açılan ahşap pencereler de ise sivri kemerlidir. Yapıdaki bütün pencereler dikdörtgen formlu olup, çift kanatlıdır. Bodrum kat pencereleri daha küçük boyutta olup kare formu, basık kemerlidir.

Fotoğraf 13. Çivril Işıklı Okulu, Giriş Cephe Görünümü (Meryem Yıldız, 2019)

2.10. Pamukkale Gazi İlkokulu

Merkezefendi ilçesi, Saraylar Mahalle'sinde yer alan okul, 7456 ada, 1 parsel numarasına kayıtlıdır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 27.01.1984 tarih ve 130 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Günümüzde halen okul olarak kullanılmaktadır. Okulun geniş bahçesine giriş, üç kapıdan sağlanmaktadır. Simetrik bir plan

¹⁶ Selda Ö. Cirtil, "Işıklı Eski Okul Binası", Eumeneia Şeyhlü-Işıklı, Ege Yayınları, İstanbul 2011, s. 335-338.

şemasıyla tasarlanmış yapı, I tipi olarak adlandırılan plan tipinde inşa edilmiştir. Kıрма çatı marsilya kiremitle kaplanmıştır. Tüm cepheler de geniş tutulan saçaklar geleneksel Türk evlerinde karşımıza çıkan eliböğründelerle taşınmaktadır. Yapı bodrum üzerine iki katlıdır. Okula girişi doğu ve batı cephelerin merkezinde olmak üzere iki yönden sağlanmaktadır. Zemin kattaki doğu ve batı cephelerin merkezine yerleştirilmiş kapı açıklıklarından dikdörtgen planlı koridora geçilmektedir. Dikdörtgen planlı koridorun merkezine yerleştirilmiş iç (dâhili) merdiven ile birinci kata çıkış sağlanmaktadır. Zemin ve birinci katta, dikdörtgen planlı koridorun kuzey ve güney cephelerine ikişer, batı cephesine birer mekân olmak üzere toplam da on iki mekân bulunmaktadır. Birinci katta, zemin kat plan tipi tekrar etmektedir. Birinci kat mekânların plan formu zemin kattaki mekânlarla aynıdır. U formu merdivenden birinci kata çıktığında merdivenin tam karşısında batı cephesindeki giriş aksının üzerine konumlandırılmış balkon bulunmaktadır. İki kanatlı kapıdan girilen balkon kareye yakın dikdörtgen formludur. Bodrum kat hariç ilkokulun tüm cepheleri aynı form da tasarlanmıştır. Yapının daha fazla güneş ışığı almasını sağlayabilmek için zemin ve birinci kata bol ve geniş pencereler açılmıştır. Yapının zemin katında yer alan pencereler basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Girişin bulunduğu orta aks; cepheye hareketlilik katmak ve girişi vurgulamak için yapı boyunca beden duvarlarından dışa taşırılmıştır. Batı cephesinde yer alan giriş aksına iki yandan sekiz basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. İki yandaki birbirine paralel merdiven düzenlemesinin ortasında ise havuz bulunmaktadır. Merdiven ile yükseltilmiş giriş aksı üç tarafı açık bir tarafı kapalı revak formunda tasarlanmıştır. Burada ayaklar basık kemerle birbirine bağlanmış olup, üst katta balkon görevi görmektedir.

Fotoğraf 14. Pamukkale Gazi İlkokulu, Ana Caddeye Bakan Cephe (Meryem Yıldız,2022)

Fotoğraf 15. Pamukkale Gazi İlkokulu, Geniş Bahçeye Bakan Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2022)

2.11. Sarayköy Gazi İlkokulu

Sarayköy ilçesi, Bala Mahallesi'nde bulunan okul yapısı, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.07.1992 tarih ve 2803 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Yapı, 157 ada, 60 (eski: 7) parsel numarasına kayıtlıdır. Yapı, geniş bir bahçe içerisinde inşa edilmiş olup, Zemin+1 kattan oluşmaktadır. I plan tipindeki yapı günümüzde de okul olarak kullanılmaktadır. I planın kuzey ve güney kütleleri doğu batı yönünde dışa taşırılmıştır. Kıрма çatılı yapının geniş saçakları ahşap eliböğründelerle taşınmaktadır. Saçakların alt kaplamaları çitakari tekniğinde tasarlanmıştır. Cephelerdeki pencereler geniş ve yüksek tutulmuş olup, zemin kat pencereleri basık, birinci kat pencereleri sivri kemerlidir. Zemin kat pencerelerinde demir korkuluklar bulunmaktadır. Pencere kasaları ahşap malzemedendir yapılmış olup, çift kanatlıdır. Ayrıca diğer örneklerden farklı olarak zemin kat pencerelerin altında yatayda dikdörtgen formlu nişler bulunmaktadır. Kuzey ve güneyde bulunan kütlelerin birinci kat pencereleri ile pencere düzenlemesinin devam ettiği sivri kemerli açıklık, lentolarla birbirinden ayrılmıştır. Bu pencerelerin altlarında dikdörtgen formlu panolar bulunmaktadır. Doğu ve batı cephelerinin dikey aksları, yapının beden duvarlarından dışa taşırılmış olup, beş parçalı bir görünüm oluşturmuşlardır. Doğu cephede bulunan girişe yedi basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Dördüncü basamaktan sonra merdivenin iki yanında taş malzemedendir yapılmış korkulukları bulunmaktadır. Giriş kapısı çift kanatlı olup, demir malzemedendir yapılmıştır. Kemer kullanımı giriş kapısında uygulanmamıştır. Dikdörtgen formlu kitabesinde "Gazi İlk Mektebi" yazmaktadır. Yapının bodrum katına ait pencereler ise küçük olup dikdörtgen formludur. Ayrıca bodrum kat

duvarlarına yatayda dikdörtgen formlu açıklıklar yapılmış olup, bodrum katın hava sirkülasyonunu sağlamıştır.

Fotoğraf 16. Sarayköy Gazi İlkokulu, Geniş Bahçeye Bakan Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

Batı cephesinde yer alan girişe; dikdörtgen formlu, dört basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Yassı kemerli giriş açıklığı niş şeklinde tasarlanmış olup, çift kanatlı, demir malzemedен yapılmış kapısı bulunmaktadır. Kapının kemer alınlığında kuzey ve güney kısımlarına yerleştirilmiş çarkifelek motifleri ve dikdörtgen formlu kitabesi bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu kitabesinde “Gazi İlk Mektebi 1932 Senesinde Vali Halit Beyin Himmetleriyle İnşa Edilmiştir.” yazmaktadır. Yapının beden duvarından dışa taşırılmış dikdörtgen formlu bordürle giriş vurgulanmıştır. Ana caddeye bakan batı cephesi diğer cephelere oranla daha hareketli olup, giriş aksı taç kapıları andırır şekilde tasarlanmıştır.

Fotoğraf 17. Sarayköy Gazi İlkokulu, Ana Giriş Aksı ve Kitabesi (Meryem Yıldız, 2021)

2.12. Serinhisar Namık Kemal İlköğretim Okulu

Serinhisar ilçesi, Yatağan Mahallesi, 491 ada, 2 (eski:5923) parsel numarasına kayıtlı tarihi okul, Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.06.2008 tarih ve 1631sayılı kararıyla I. grup yapı olarak tescil edilmiştir. Günümüzde okul olarak kullanılmamakta olup, boş durumdadır. Bahçe içerisinde inşa edilen yapı bodrum+1 katlıdır. Okul kırma çatıyla örtülmüş olup, üzeri marsilya tipi kiremitle kaplanmıştır. Saçak altı kaplamaları çitakari tekniğinde tasarlanmıştır. Cephelerdeki çift kanatlı ahşap pencereler dikdörtgen formlu sivri kemerlidir. Altı basamaklı beton merdivenden çift kanatlı, yuvarlak kemerli ahşap giriş kapısına ulaşılır. I plan tipinin genel özelliği olan köşe kütleler yapının beden duvarından dışa taşırılmıştır. Diğer yapılardan farklı olarak dışa taşıntı yapmış kütleler ana çatı ile aynı hizada olup, sadece beden duvarından dışa taşıntı yapmıştır.

Fotoğraf 18. Serinhisar Namık Kemal İlköğretim Okulu, Giriş Cephesi (Meryem Yıldız, 2021)

2.13. Serinhisar İlköğretim Okulu

Serinhisar İlçesi, Aşağı Mahalle'de yer alan okul yapısı, 113 ada, 1 parsel numarasına kayıtlı olup, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.02.2019 tarih ve 9113 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Günümüzde de okul olarak işlev görmektedir. Yapı, U plan tipinde tasarlanmış olup, bodrum+1 katlı olarak inşa edilmiştir. Bahçe içerisinde inşa edilen okul yapısının kırma çatısı, marsilya tipi kiremitlerle örtülmüştür. Yapının saçak altı kaplamaları çitakari tekniğiyle tasarlanmış olup, geniş saçaklara sahiptir. Yapı, plan özelliği olarak Denizli'nin Pamukkale ilçesi, Kuşpınar Mahallesi'nde bulunan Tarihi Koca Mektep, günümüz adıyla Denizli Lisesiyle aynıdır.

Ana giriş yuvarlak kemerlidir. Kapı, demir malzemeden yapılmıştır. Ana girişe üç kısımlı, on dört basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin demir korkulukları vardır. Tüm cephelerde yer alan pencereler sivri kemerli olup, PVC malzemeden yapılmıştır. Pencereler form olarak orijinal halini korumaktadır. Fakat kasa ve kanatları ahşap malzemeden olması gerekirken PVC malzemeden yapılmış olup, orijinalliğini koruyamamıştır. Pencerelerde demir korkuluklar bulunmaktadır.

Fotoğraf 19. Serinhisar İlköğretim Okulu, Ana Giriş Cephesi (Meryem Yıldız, 2021)

U formun yatay cephesinin merkezinde yuvarlak kemerli, demir malzemeden yapılmış, tek kanatlı kapı yer almaktadır. Yatay cephenin sağında ve solunda yer alan U kollarında ikişer demir kapı bulunmaktadır.

Fotoğraf 20. Serinhisar İlköğretim Okulu, U Plan Formlu Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

2.14. Tavas Gazi İlköğretim Okulu

Tavas ilçesi, Yaka Mahallesi'nde yer alan okul; 264 ada, 14 parsel numarasına kayıtlıdır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 29.09.1999 tarih ve 8714 sayılı kararı ile tescillenmiştir.

Okul geniş bir bahçe içerisinde inşa edilmiş olup, günümüzde de eğitim öğretim hayatının devam ettiği Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarından. Zemin+1 kattan oluşan okul, I plan tipinde inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir alanı kaplayan tarihi okulun kuzey ve güneyde yer alan kütleler beden duvarlarından ve çatı hizasından dışa taşıntı yapmıştır. Kırmızı çatı marsilya tipi kiremitlerle kaplanmıştır. Beden duvarlarını olumsuz hava şartlarından (yağmur, kar vb) korumak için geniş saçaklar yapılmıştır. Yapının alt ve üst kat pencereleri dikdörtgen formludur. Alt kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri ise sivri kemerlidir. Üst kat pencerelerinin altında yer alan dikdörtgen formlu panolarla cephelere hareketlilik katılmıştır. Kuzey ve güney kütlelerin birinci katta yer alan pencereleri ile pencere düzenlemesinin devam ettiği sivri kemerli açıklıkların arasından lento geçmektedir. Pencere ve kemer arasına yerleştirilen lentolarla yapının benden duvarlarına binen yük hafifletilerek uzun ömürlü olması sağlanmıştır.

Fotoğraf 21. Tavas Gazi İlköğretim Okulu, Ana Giriş (Meryem Yıldız, 2021)

Caddeye bakan cephenin merkezinde yer alan ana giriş, taç kapıları andırır tarzda inşa edilmiştir. Dikdörtgen çerçeve içerisinde alanın giriş aksı; zemin kat boyunca dışa taşırılmış olup, yapıya anıtsallık katmıştır. Basık kemerli, çift kanatlı demir kapı ile yapının içerisine girilmektedir. Giriş önünde üç yönlü merdiven bulunmaktadır. Kapının alınlık kısmında

dikdörtgen formlu kitabesi bulunmakta olup, kitabe de “Gazi İlk Mektebi, 1938 Senesinde Vali Halit Beyin Himmetleriyle Yapılmıştır” yazmaktadır.

Fotoğraf 22. Tavas Gazi İlköğretim Okulu, Kitabesinin Olduğu Ana Giriş (Meryem Yıldız, 2021)

Ormana bakan cephe merkezinde de giriş aksı bulunmaktadır. Orta aks, yapının beden duvarlarından dışa taşırılmış olup, cepheye hareketlilik katılarak giriş vurgulanmıştır. Giriş basık kemerli olup, çift kanatlı demir kapısı vardır.

Fotoğraf 23. Tavas Gazi İlkokulu, Geniş Bahçeye Bakan Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

2.15. Kızılcabölük Eski İlkokul

Tavas İlçesi, Kızılcabölük Mahallesi'nde bulunan okul, 161 ada, 7639 parsel numarasına kayıtlıdır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.02.2002 tarih ve 10355 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Günümüzde yöresel tekstil el sanatlarının sergilendiği, Hanife ve Ahmet Paralı Yöresel El Sanatları ve Tekstil Müzesi olarak kullanılmaktadır. Geniş bir bahçe içerisinde yer alan yapı, tek katlıdır. I plan tipinde inşa edilmiştir. Bodrum üzeri zemin kattan oluşmaktadır. Geniş saçaklı kırma çatısının üzeri marsilya kiremitlerle kaplanmıştır.

Fotoğraf 24. Kızılcabölük Eski İlkokul, Ana Giriş Cephesi (Meryem Yıldız, 2021)

Batı ve doğu cephelerinde yer alan zemin kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen formludur. İncelenen diğer okullardan farklı olarak pencerelerde kemer uygulaması görülmez. Yapının kuzey cephesinde pencere bulunmamakta olup, güney cephesinde ise dikeyde dikdörtgen formlu tek pencere vardır. Doğu ve batı cephelerinde yer alan, demir kornişleri bulunan bodrum kat pencereleri ise yatayda dikdörtgen formludur.

Pencerelerinin denizlik kısımları dışa taşırılarak cepheye hareketlilik katılmıştır. İki yanı alüminyum kornişli, altı basamaklı geniş sahanlıklı merdivenden ana giriş ulaşılmaktadır. Kullanılan malzemelerden anlaşılacağı üzere merdiven ve kornişlerin sonradan yapılan onarımlarda yenilendiği düşünülmektedir. Giriş kapısı, ahşap malzemeden iki kanatlıdır. Kapının sağında ve solunda dikeyde dikdörtgen formlu pencereleri bulunmaktadır. İçeride bodrum katta yığma malzeme ile inşa edilen duvarlara sıva ve boya yapılmamış olup, yapının inşa malzemesi ile ilgili bizlere açık bilgiler vermektedir. Okulun

kuzey ve güneyinde yer alan kütleler batı cephesinde dışa taşırılmıştır. Tüm cephelerde mimari öğeler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Zemin kata ulaşım kuzey cepheye yerleştirilen ikinci bir kapıdan da sağlanmakta olup, demir korkuluklu on üç basamaklı merdivenden ahşap kapıya ulaşılmaktadır. Bodrum kattaki mekânlara giriş üç cepheye yerleştirilmiş kapılardan sağlanmaktadır. Kuzey cephesinde yer alan merdivenin altında bodrum kata girişi sağlayan çift kanatlı kapı bulunmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapı özelliği güney cephesinde de karşımıza çıkmakta olup, doğu cephesinin kuzeydoğu köşesine de yerleştirilmiştir. Geniş bahçenin ortasına ise dört yapraklı yonca şeklinde süs havuzu yapılmıştır.

Fotoğraf 25. Kızılcaölük Eski İlkokul, Arka Cephe (Meryem Yıldız, 2021)

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun erken ve klasik dönemlerinde medreselerde verilen eğitim özellikle 18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan çöküntüler sebebiyle, yerlerini modern eğitime bırakmıştır. Böylece İmparatorluğun pek çok biriminde olduğu gibi eğitim sisteminde de bazı değişikliklere gidilmeye başlanmıştır. Tüm alanlarda olduğu gibi okullarda da bu değişimler özellikle 1839'da Tazminat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra daha da hız kazanmıştır. Savaşlarla kesintiye uğrayan okulların açılması özellikle Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra da devam ettirilmiştir. Böylece Anadolu kentlerinin tamamında pek çok alanda olduğu gibi okul bazında da yoğun imar faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk dönemlerde yönetim şeklinin değişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni kültürel değerler ve ilkeler eğitimi de etkilemiş olup, kız ve erkek öğrencilerin bir arada okuduğu karma eğitim sistemiyle birlikte dini etkilerden uzak laik bir eğitim sistemi benimsenmiş, inşa edilen okullar bu çerçevede değerlendirilip tasarlanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı Dönemi mimari özellikleri bir kompozisyon içerisinde bir araya getirilerek, Cumhuriyet Dönemi ilkeleri de göz önünde bulundurulup, işlevselliğin ön planda tutulduğu yapılar inşa edilmeye başlanmıştır.

Denizli'deki tarihi mektepler, I. Ulusal Mimarlık anlayışında minimalist ve işlevsel özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Denizli'de inşa edilen okulların plan özelliklerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun I plan tarzında tasarlandığı görülmektedir. Genel kompozisyon içerisinde; köşe kütleleri ve giriş akslarının beden duvarlarından dışarıya taşırılması, anıtsal giriş aksı, kırma çatı, geniş saçaklar, pencere düzenlemeleri ile yapılara anıtsal ve dinamik bir görünüm verilmiştir.

Bahsi geçen bağlamlar kapsamında Denizli'de Erken Cumhuriyet Dönem'inde inşa edilen on beş adet okul yapısı incelenmiştir. Plan olarak incelendiğinde on üç okul yapısı dikdörtgen bir alan üzerine yerleştirilmiş ve kısa kenarların ucunda yer alan kütleler dışarıya taşıntı yaparak I plan şeması oluşturmuştur. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (Merkez Atatürk İlköğretim Okulu), Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Çal Gazi İlkokulu, Çal Cumhuriyet (Süller) İlköğretim Okulu, Çal Denizler İlkokulu, Çivril Çatlar İlkokulu, Çivril Kocakaya Okulu, Çivril Işıklı Okulu, Pamukkale Gazi İlkokulu, Sarayköy Gazi İlkokulu, Serinhisar

¹⁷Selda Özgün Cirtil, "Denizli Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu" , *Türk Kültür Tarihinde Denizli ve Kentleşme Sorunları Sempozyumu*, Denizli 2011, s. 436.

Namık Kemal İlköğretim Okulu, Tavas Gazi İlköğretim Okulu, Kızılcabölük Eski İlkokulu I planlı olarak tasarlanan okullardır. Yapıların iç mekânları simetrik olarak tasarlanmış olup, dikdörtgen koridor etrafında konumlandırılan mekânlara sahiptir.

İki okul yapısı farklı plan tipinde inşa edilmiştir. Bu okullardan biri U planlı olarak tasarlanan Serinhisar İlköğretim Okulu ve dışta kare, içte ise ters T planlı olarak tasarlanan Çal Ortaköy İlköğretim Okulu'dur. U plan uygulaması ayrıca Pamukkale ilçesi, Kuşpınar Mahallesi'nde bulunan Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde inşa edilen ve Koca Mektep adıyla bilinen tarihi okulda da görülmektedir. Serinhisar İlköğretim Okulu'nun plan özelliğinden dolayı Koca Mektebin plan tarzı örnek alınarak inşa edildiği muhtemeldir. Yapıların tamamı geniş bir bahçe içerisinde inşa edilmiştir.

Basık ve sivri kemerli pencere kullanımı dönem özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu, Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Çal Gazi İlkokulu, Pamukkale Gazi İlkokulu, Sarayköy Gazi İlkokulu, Tavas Gazi İlköğretim Okulu zemin katta basık, birinci katlarda ise sivri kemerli pencere uygulamaları görülmektedir. Çivril Çatlar İlkokul'unda ise bodrum kat pencereleri basık, zemin kat pencereleri sivri kemerlidir. Çivril Kocakaya Okul pencereleri yuvarlak kemerlidir. Çivril Işıklı Okulu, Çal Denizler İlkokulu, Serinhisar Namık Kemal İlköğretim Okulu, Serinhisar İlköğretim Okulu zemin kat pencereleri sivri kemerlidir. Çal Ortaköy İlköğretim Okul'unun zemin ve birinci kat pencereleri ise basık kemerlidir. Pencerelerde kemer kullanımı Çal ilçesinde bulunan Cumhuriyet (Süller) İlköğretim Okul'unda ve Tavas ilçesinde bulunan Kızılcabölük İlköğretim Okul'unda görülmemekte olup, pencere açıklıkları düz formdadır.

Giriş akslarının vurgulandığı örnekler ise Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu, Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Çal Gazi İlkokulu, Çal Denizler İlkokulu, Sarayköy Gazi İlkokulu, Tavas Gazi İlköğretim Okulu'dur. Girişin konumlandırıldığı merkezin bordürle çevrelenerek belirgin hale getirilmesi ve beden duvarından dışa taşırılmasıyla yapılara anıtsal bir görünüm kazandırılmıştır. Bu örneklerden farklı olarak Pamukkale Gazi İlköğretim Okulu giriş aksının önünde ayakların kemerlerle birbirine bağlanması sonucu oluşan revaklı alan, birinci katta balkon görevi görmektedir. Giriş akslarının önündeki merdiven uygulaması bütün yapılarda uygulanmıştır.

Yapılar genel olarak kırma çatı ile örtülmüş olup, Marsilya tipi kiremit kullanımı dönem özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş saçaklar bazı örneklerde Geleneksel Türk Evlerinin vazgeçilmez mimari elemanı olan eliböğründelerle taşınmaktadır. Geniş saçakların

taşındığı eliböğünde uygulaması Pamukkale Gazi, Sarayköy Gazi ve Tavas Gazi İlköğretim Okullarında görülmektedir. Ayrıca saçak altı kaplamalarında çitakari tekniğinin kullanıldığı örneklerde bulunmaktadır. Çal Denizler İlkokulu, Çivril Işıklı Okulu, Pamukkale Gazi İlkokulu, Serinhisar Namık Kemal İlköğretim Okulu, Serinhisar İlköğretim Okulu ve Kızılcabölük Eski İlkokul'un saçak altı kaplamaları çitakari tekniğinde tasarlanmıştır.

Cephelerde dikkat çeken özelliklerden biriside zemin+1 kat şeklinde planlanan yapılarda lento kullanımınıdır. Birinci kat pencereler ile kemer düzenlemeleri arasında lento geçmektedir. Yapıların inşasında mimari dönem özelliklerinin yanı sıra “güvenlik ve sağlamlık” en önemli unsur olduğunu bizlere hatırlatan bir düzenlemedir. Lento uygulamasının görüldüğü yapılar; Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu, Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu, Çal Gazi İlkokulu, Sarayköy Gazi İlkokulu, Tavas Gazi İlköğretim Okulu, Pamukkale Gazi İlköğretim Okulu'dur.

Makalenin genelinde Denizli'deki I. Ulusal Mimari üslup özellikleriyle inşa edilen okul yapıları yerinde incelenmiş olup, mimari özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Okullar birbiriyle karşılaştırılmış böylece benzer ve farklı yönleri tespit edilmiştir. Denizli ilinin Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren eğitime verdiği önem merkez ve ilçelerde yapılan tarihi okul yapılarıyla gözler önüne serilmektedir. Karma eğitim sisteminin hakim olduğu geniş bir bahçe içerisinde kız ve erkek öğrencilerin bir arada okuduğu tarihi okullar günümüzde de niteliğini korumakta ve yapılan akademik çalışmalara ışık tutmaktadır. Ayrıca Erken Cumhuriyet Dönemi'nin modern yapılarında kullanılan mimari öğelerle, köklerine sıkı sıkıya bağlı bir toplumun geçmişine sahip çıkarak, kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktardığı görülmektedir.

Güvenlik ve sağlamlık ilkeleriyle inşa edilen tarihi yapılar, kullanılmamaktan kaynaklanan deformasyonlar dışında günümüze sağlam olarak gelmiştir. Kullanılmayan atıl durumdaki yapılar zaman içerisinde bozulma, çürüme ve yok olmaya mahkûmdur. Okulların işlevselliği göz önüne alınarak kullanım amaçları belirlenip, restorasyon projeleri hazırlanmalıdır.

Kaynaklar

- ALPAGUT, L., “1930’larda Bir Mimar: İzzet Baysal”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 1, Ankara 2009, s. 13-31.
- ALSAÇ, Ü., “Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi”, *Mimarlık Dergisi*, S. 11-12, Ankara 1973, s. 13-25.
- ASLANOĞLU, İ., Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara 2001.
- ASLANOĞLU, İ., “Birinci ve İkinci Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 41-51.
- BAŞKAN, S., “Türk Modernleşmesi ve Erken Cumhuriyet Dönemi’nin Milli Mimarlığı”, *Turkish Studies Volume*, C.11, S.13, Ankara 2016, s. 97-116.
- CİRTİL Ö. S., “Işıklı Eski Okul Binası”, *Eumeneia Şeyhlü-Işıklı*, İstanbul 2011, s. 335- 339.
- ....., “Denizli Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu”, *Türk Kültür Tarihinde Denizli ve Kentleşme Sorunları Sempozyumu*, Denizli 2011, s. 436-445.
- SÖZEN, M., Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.
- SÖZEN, M., “Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu ve Mimarları”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 35-39.
- ŞAHİN, M., “Atatürk Dönemi Okul Mimarisi”, *9. Uluslararası Atatürk Kongresi*, Amasya 2019, s. 1483-1514.
- KOYUNCU, A., “Denizli’de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Geleneksel Meslekler”, *Akademik Bakış Dergisi*, Kırgızistan 2016, s. 201-223.
- KUL, N. F., “Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları” , *Mimarlık Dergisi*, Ankara 2011, s. 66-71.

OKÇA K. A., ve ÖZ D. N. “Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları”, *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*, C. 6, S. AGP Özel Sayısı, 2018, s. 220-233.

YALDIZ, E. ve PARLAK, Ö., “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları”, *International Social Sciences Studies Journal*, C. 4, S.24, 2018, s. 4930-4947.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/kulturenvanteri/suller-cumhuriyet-lkogretim-okulu> (12.06.2022).